

könyv
könyvtár
könyvtáros

1998
április

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

7. évfolyam 4. szám

1998. április

Tartalom

Könyvtárpolitika

- Török András:** „A kurátorság tizenkét grádicsa” 3
- Papp István:** Előzetes tájékoztatás az 1999. évi NKA pályázatokról 10
- Redl Károly:** Változások a Nemzeti Kulturális Alap pályázati feltételeiben 11
- Az IKSZ és az MKE elnökének levele a miniszterhez 13
- Javaslatok a Könyvtári Intézet és az Országos Könyvtári Kuratórium tárgyában 14
- Vajda Erik:** Észrevételek és javaslatok az Országos Könyvtári és Közgyűteményi Fejlesztési Program koncepciójához 21
- Az MKE elnökségének észrevételei az önkormányzatok könyvtári és közművelődési érdekeltségénél támogatója tárgyában 25

Évforduló

- Ezernyolcszáznegyvennyolc, te csillag 27

Műhelykérdések

- Gomba Szabolcsné:** Körkép a magyarországi retrospektív katalóguskonverzióról 30
- Sz. Nagy Lajos:** A Helsinkai Egyetemi Könyvtár fejlesztési stratégiája (1998–2005) 38
- Veszprémy László:** A Hadtörténeti (Hadtudományi) Könyvtár – a Honvédség legrégebb működő könyvtára 40

Könyv

- Vajda Kornél:** Egy régi könyv aktualitása 45

História

- Szerafinné Szabolcsi Ágnes:** A debreceni városi nyomda a felvilágosodás és a reformkor idején 49
- Az Informatikai és Könyvtári Szövetség hírei 54
- Hírlevél a Magyar Könyvtárosok Egyesülete tagjaihoz 55

Lapunk e számában 1848–49-es relikviákból válogattunk.

From the contents

- András Török*: Guidelines for trustees (3);
István Papp: Preliminary information on the grant proposals of the Hungarian National Cultural Fund for 1999 (10);
Recommendations from professional organizations on the Library Institute and the National Library Advisory Board (14);
Olga Gomba: The state of retrospective conversion in Hungary (30)

Cikkeink szerzői

Gomba Szabolcsné, a KLTE könyvtárának igazgatója; *Papp István*, az NKA könyvtári szakkollégiumának elnöke; *Redl Károly*, az Országgyűlési Könyvtár osztályvezetője; *Sz. Nagy Lajos*, a 3K szerkesztője; *Szerafinné Szabolcsi Agnes*, a nyíregyházi Tanárképző Főiskola oktatója; *Török András*, az NKA elnöke; *Vajda Erik*, az MKE elnöke; *Veszprémy László*, a Hadtörténeti Könyvtár igazgatója;

Szerkesztőbizottság:

Poprády Géza (elnök)

**Biczák Péter, Borostyániné Rákóczi Mária, Kenyéri Kornélia,
dr. Tóth Elek**

Szerkesztik:

Győri Erzsébet, Sz. Nagy Lajos, Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791
Közreadja: a Könyvtári és Informatikai Kamara, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, az Országos Széchényi Könyvtár
Felelős kiadó: **Poprády Géza**, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója
Készült az OSZK Nyomdaüzemében
Felelős vezető: **Burány Tamás**
Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív. Munkaszám: 98.073

Lapunk megjelenéséhez támogatást kaptunk a Nemzeti Kulturális Alaptól

Terjeszti az Országos Széchényi Könyvtár
Előfizetési díj 1 évre 2400 forint. Egy szám ára 200 forint
HU-ISSN 1216-6804

Mint ismeretes, az 1994 eleje óta működő Nemzeti Kulturális Alap Bizottságában és szakmai kollégiumaiban lezajlott az első nagy tisztújítás.

Török András úr, a bizottság elnöke célszerűnek látta, hogy az új kollégiumi tagok számára összefoglalja a legfontosabb tudnivalókat a Nemzeti Kulturális Alapról.

A 3K szerkesztő bizottsága és szerkesztői pedig arra gondoltak, hogy ezek az ismeretek a pályázó könyvtárosok számára is hasznosak lennének. Ezért – bírva Török András elnök úr hozzájárulását – az alábbiakban közöljük „A kurátorság tizenkét grádicsa”, avagy hogyan működik a Nemzeti Kulturális Alap? című írást Török András tollából. Ugyancsak közöljük a Nemzeti Kulturális Alap 1998. évi költségvetését (ez utóbbit átvéve az NKA Hírlevél 1998/1. számából).

„A kurátorság tizenkét grádicsa”

avagy hogyan működik a Nemzeti Kulturális Alap?

Tisztelt új kollégiumi tagok!

A következő hetekben kilószámra kapják majd a jogszabályokat és a belső szabályzatokat. Remélem, az utolsó frásjelig kiolvassák mindegyik iratot. Addig is azonban igyekeztem összefoglalni az Önök számára a legfontosabb tudnivalókat. A jogszabályokból, az elmúlt négy év gyakorlatából indultam ki. Az, hogy az elkövetkező években milyen lesz az Alap, nem kis részben Önökön is múlik.

MI AZ, HOGY ALAP?

A Nemzeti Kulturális Alap nem alapítvány, mert nincs vagyona, amelyet hasznosítana, hanem egy évente közpénzzel teletöltött nagy pénztárca. Mindig azt a pénzt költi el, ami az adott évben befolyik – azt azonban igyekszik maradéktalanul elkölteni. Hivatalos néven az NKA „elkülönített állami pénzalap”, ami azt jelenti, hogy nem része az éves költségvetésnek, vagyis nem vitatkoznak róla a Parlamentben. Ezért cserébe két jogszabály is szigorúan szabályozza, hogy mire és hogyan költhetjük a pénzt. (Az alapítványok jogi szabályozása sokkal lazább, szabadabban költhetik el a pénzt.) A megkötések nem szellemi, hanem adminisztratív jellegűek. Szellemileg az Alap teljesen szabad.

HONNAN VAN A PÉNZ?

A kulturális járulékból, amely egy adófajta. Ilyet csak törvénnyel lehet megállapítani, éppen erre való az (1996-ban jelentősen módosított) 1993. évi XXIII. törvény, amely létrehozta az NKA-t. Több tucat kulturális és „kulturával kapcsolatos” árucikk és szolgáltatás után kell kulturális járulékot fizetni, például könyvek, mozifilmek, videokazetták, monitorok, másológépek, floppylemezek, nyomtatott reklámok után. (A tipikus járulék 1 százalék, de ez tételenként változó: egy színes tévére fél százalék, egy játékgépyverre 10.) A járulék behajtása az APEH dolga, ők egyenesen az Államkincstárnál vezetett NKA számlára utalják a pénzt, havonta. Ennek összege nagyon ingadozik. De reményeink szerint 98-ban a pályázatokra fordítható összeg eléri a 3000 millió, vagyis 3 milliárd forintot.

MIRE VALÓ A BIZOTTSÁG?

Arra, hogy ezt a járulékbévetelt előre megbecsülje, és elossa a kollégiumok, valamint egyéb célok között. Meghatározza az Igazgatóság az elnök költségvetését, a miniszteri tartalékkeretet, az éves prioritási programot. „Elvi irányító és koordináló” szerepe van. Pályázatokkal sohasem találkozik. Évente kilencszer-tízszer ülésezik szükség szerint. A minisztert személyesen képviselő, főállású elnökön kívül tíz, négy évre kinevezett tagja van, akik jelentős kulturális személyiségek, de nem saját szakmájuk képviselőit látják el. A Bizottság tagjai jelenleg: Bart István író-műfordító, (1998–), Bácskai Vera történész, Gyimesi László zenész, Harsányi László közgazdász, Kovács Péter művészettörténész, Mester Gyuláné önkormányzati tisztviselő (1998–), Néray Katalin művészettörténész (1998–), Novák Ferenc koreográfus, Petrovics Emil zeneszerző, Szabó Iván filmrendező.

MI A KOLLÉGIUMOK DOLGA?

A Bizottság 1998-ra a következő öt fő terület finanszírozását várja el minden kollégiumtól, a tagok által szükségesnek ítélt mértékben, az egyéb, szabadon meghatározott pályázatok mellett:

- szaksajtó,
- a szakkönyvkiadás,
- az országos hatókörű „nagyrendezvények” (szakmáknként eltérő formájúak és tartalmúak),
- a nemzetközi kapcsolatok,
- fiatalok ösztöndíjai.

A legfontosabb teendő természetesen a pályázatok kiírása és elbírálása. Ha döntött a kollégium, a döntés végleges. Fellebbezésre nincs mód. Sőt indoklást se kell adni. Főképpen azért, mert nem lehet: a sok jó pályázat közül a minőségileg legjobbak kapnak; a többi nem rossz, csak nem jutott rá pénz. A kiváló minőség mellett érv lehet még a projektum társadalmi hasznossága, vagy az, hogy viszonylag csekély összeggel nagy dolgok születéséhez járulhatunk hozzá. A gyakorlat

azt mutatja, hogy a minőség-elv nem fér össze pozitív megkülönböztetéssel. Ezért, bár sok példa volt arra, hogy határon túli kisebbségi, vagy elmaradott régióbéli projektum támogatást kapott, ezek a szempontok csak másodsorban kerültek szóba, a minőség után.

A kollégiumok feladata a szakmai ellenőrzés, az éves beszámolók elkészítése is.

SZEKTORSEMLEGESSÉG

Házon belül azt szoktuk mondani, hogy az NKA „szektorsemleges kultúratámogató ügynökség”. Ez azt jelenti, hogy adhatunk támogatást alapítványnak, magánszemélynek, sőt üzleti vállalkozásnak is. Vagyis az Alap pályázatait – hacsak egy-egy alpályázat kifejezetten mást nem ír elő – nyitva állnak minden szektor előtt. Ez nem azt jelenti, hogy ne kellene törekednünk arra, hogy élesen elválasszuk a kulturális és üzleti érdekeket. (A Népszabadság versrovatát például úgy támogatjuk, hogy az rt. szerződésben vállalta: a támogatást a költők honoráriumának jelentős emelésére, és csak arra fordítja.)

Ha magánszemély a pályázó, akkor elkülönített számlán kell tartania a pénzt, és javallott lebonyolítót keresnie. Ha külföldi a pályázó, akkor csak belföldi jogi személy lebonyolítón keresztül juthat pénzhez.

NÉHÁNY JÓL BEVÁLT ELV

Azt szoktuk mondani, hogy „az NKA nem grundol és nem tart ki kulturális projektumokat”. Ez alatt azt értjük, hogy általában célszerű törekedni a roppant gazdaságos „utolsó csepp” effektusra, vagyis arra, hogy valahol máshol elhatározott kidolgozott, finanszírozott projektekhez tegyük hozzá az utolsó cseppet – még ha az nagy is. Gyakori a kiírásokban az, hogy valamely kollégium megszabja, hogy mekkora „önrészt” vár el a pályázótól. A hozzáadott pénz általában nem több 50 százaléknál. (Vannak persze ösztöndíj- és más speciális pályázatok, amelyekre ez nem áll.)

Mindezek az elvek azonban nincsenek kőbe (sőt jogszabályba) vésve; a kollégiumok saját maguk alakítják ki elveiket, melyeket olykor írásba is foglalnak (mint például a Folyóiratkiadási Kollégium hetek alatt kialakított kosár-rendszerét.) Az évek során a pályázati kiírások egyre bonyolultabbak lettek. Hiszen akkor bírálható el egy pályázat fair és tisztességes módon, ha csak azok pályáznak, akik esélyesek. Ha túl általános a pályázat, akkor a kollégium belefullad a pályázatokba (láttunk ilyet is az NKA-nál), és tenger munka árán sem tud jó döntéseket hozni. A vissza nem adott nevezési díj jó eszköz az esélytelen pályázók távoltartására – ennek alkalmazásáról a kollégium alpontonként eltérően is dönthet.

MI AZ IGAZGATÓSÁG DOLGA?

Az Igazgatóság mintegy 30 dolgozója teszi lehetővé, hogy minél jobban előkészítve döntsenek, s döntéseik következménye, a pénz minél hamarabb eljusson a címzetthez. Önök a kollégiumi titkárral találkoznak: az ő dolga az, hogy min-

denben segítse a kollégiumot, az üléseket előkészítse, a pályázatokról összesítéseket készítse. A titkárok nagy gyakorlatú tisztségviselők, akik a korrekt pályázattásban igen jártasak.

A titkár felelőssége a jogszabályok betartása is: míg a kollégium dolga a szárnyalás, a titkár dolga a földön járás.

Az NKA dolgozói szinte a multinacionális nagyvállalatok munkaterhelésének vannak kitéve. Két vagy több kollégiumot visznek. A nyertes pályázókkal ők készítik elő a szerződést, de a nyerteseket is ők értesítik. A részletes szakmai felvilágosítást is ők adják meg, és ők tárgyalnak személyesen a nehéz pályázókkal is. Az Igazgatóságnak felkészült ellenőrzési osztálya is van, akik szerte az országban a helyszínen is ellenőrzik az NKA támogatásának megfelelő felhasználását. Tőlük minden bírálati ülésen arról kapnak felvilágosítást, nem kell-e kizárni egy vagy több fordulóból valamely pályázót, aki esetleg nem számolt el valamilyen régebbi támogatással.

MIRE NEM ADHATUNK EGYÁLTALÁN PÉNZT?

Alapvetően háromféle kulturális támogatás létezik: működési, beruházási és program-támogatás. Az NKA a törvényben foglalt előírás szerint csak a harmadik célra, illetve *nem építési* beruházásra adhat támogatást. A nyertesekkel az Igazgatóság szerződést köt, s ennek betartását szigorúan megköveteli. Ellenkező esetben a pénzt visszaköveteli, akár per útján is.

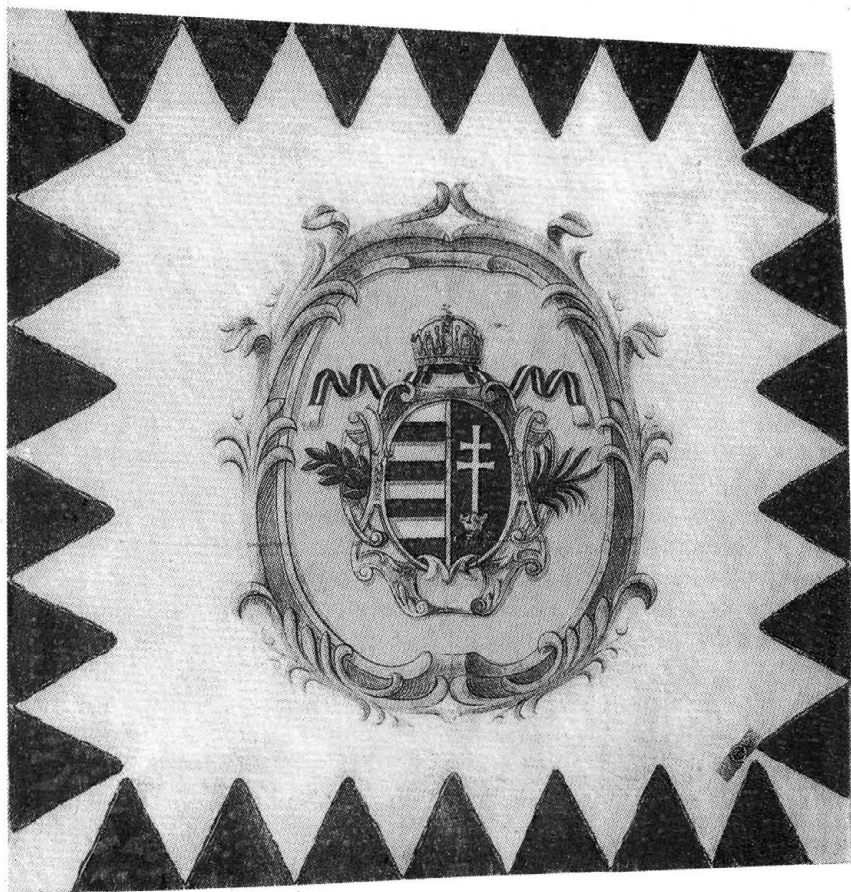
Ugyancsak nem adhat egy kollégium pénzt „továbbosztás” céljára, mégoly jó ügyről legyen is szó. Mondjuk nem adhat pénzt például egy jól működő megyei közalapítványnak, amelyik a kistelepülési közművelődést támogatja. Az NKA kollégiumainak közvetlenül a pályázóval kell kapcsolatba kerülniük, nem engedhetnek abból a szakmai felelősségből, hogy nekik személyesen kell kiválasztaniuk a támogatásra leginkább érdemes pályázatokat.

MIT JELENT AZ „EGYEDI DÖNTÉS” KIFEJEZÉS?

Általában csak arra adható pénz, amire az adott időszakban a kollégium pályázatot írt ki. A Bizottság minden év elején megszabja, hogy hány százalékban térhetnek el ettől a kollégiumok. Az utóbbi években ez a szám mindig 5 százalék volt – és ez elegendőnek is bizonyult. Minden szakmának vannak fontos, egyedi, hirtelen felmerülő ügyei. Az egyedi döntés tehát olyan támogatásról szól, amelyet a kollégium megítél, annak ellenére, hogy semelyik éppen futó pályázatba nem illeszthető bele.

ÖSSZEFÉRHETETLENSÉG

A kulturális élet akkor érezné a kurátorokat elég tisztakezűnek, ha semmilyen velük összefüggő pályázat soha nem kapna támogatást az NKA-nál. A jelenlegi szabályok ezt nem zárják ki, csak nyilvánossá teszik. Minden döntés előtt a kollégiumi tagoknak írásban nyilatkozniuk kell arról, hogy milyen számú pályáza-

*Szabályszerű 48-as honvéd zászlóalj-zászló
(Hadtörténeti Múzeum)*

tokkal áll fenn összeférhetetlenség (a Polgári Törvénykönyv értelmében – a részletes szabályokat lásd a Szervezeti és Működési Szabályzat nevű iratban), s amikor az a pályázat kerül sorra, az illetőnek el kell hagynia a termet, s a nélküle értendő háromnegyedes többség kell a nyertes pályázathoz (míg egyébként egyszerű szótöbbség). Ezeket a minősített többséggel hozott döntéseket a Hírlevélben és a napilap-hirdetéseken meg kell jelölnünk. Nyilvánvaló, hogy amennyiben túl sok csillag jelenik meg egy kollégium adott döntésében, az kikezdi a kollégium erkölcsi tekintélyét. A Minisztérium és a Bizottság önmérsékletet kér a kollégiumoktól.

A KOLLÉGIUMOK KÖZÖTTI VERSENGÉS

Bevételünk, a kulturális járulék inflációkövető adónem, bevételeink ezért (s a gazdaság élénkülése miatt is) állandóan emelkednek. Az elmúlt években több-

szőr is év közben emeltük a kollégiumok kereteit. E növekményt a Bizottság részben szabad felhasználásra, részben megkötéssel, konkrét célra osztja ki. Kétszer is volt igen eredményes belső projektpályázat, ahol a kollégiumok újszerű pályázati témákkal, illetve újszerű elköltési módokkal pályáztak.

Ebben a versengésben azok a kollégiumok tudnak több pénzt szerezni szakmájuknak, amelyek megfelelő kidolgozottságú, újszerű projektekkel állnak elő. Itt nyerte el támogatását a korszakos jelentőségű, 32 CD-ből álló Orpheusz lemezsorozat, vagy a sok kötetes népművészeti tankönyvsorozat. E programokat úgy lehetett megvalósítani, hogy a kollégiumok egyéb programjai is hiánytalanul folytak.

NÉHÁNY KÜLÖNLEGES DOLOG

A tizennégy állandó („szakmai”) kollégium mellett jelenleg két ad hoc kollégium működik, mintegy kísérleti laboratóriumként, a Matáv Rt által támogatott Digitális Kultúra Kollégium és a felerészben a turisztikai forrásokból finanszírozott „Kultúra és Turizmus” Kollégium, mely elsősorban a magyar kultúra külföldre juttatását kívánja segíteni. Idén a Bizottság tervei szerint két újabb kísérlet indul, a Művészeti Fesztiválok Ad Hoc Kollégium (melybe az érintett kollégiumok delegálnak majd tagokat) és a Kulturális Reklám Pályázat, mely még kidolgozás alatt áll, de lényege az, hogy egyes már nyertes pályázatok kaphatnak további, csak professzionális reklámra fordítható támogatást a Magyar Reklámügynökségek Szövetsége útján. Idén harmadik éve hirdetjük meg az Év Pályázatát, melynek témája idén: „Fókuszban a gyermek”. Ehhez a Bizottság nem kíván új ad hoc kollégiumot létrehozni, ehelyett a pénzt szét kívánja osztani a kollégiumok között a legjobb, gyerekekkel kapcsolatos projektekre. Ugyancsak fontos altéma volt több kollégiumnál tavaly az 1848/49-es forradalom és szabadságharc megünneplése.

Kedves régi és új kollégiumi tagok!

Ha új ötleteik támadnak, ne habozzanak előhozni az ülésen vagy azon kívül a kollégiumi elnöknek, a titkárnak, az Igazgató úrnak, vagy nekem. Ajtónk nyitva áll.

De tudniuk kell, hogy senki nem várja el Önöktől, hogy kollégiumuk sikeres, bevált programjaival szakítsanak a feltétlen újtás érdekében. A szakmapolitika felelőssége 1994-ben az NKA kollégiumaihoz került, s ehhez 97-től elegendő pénz is került. És ez a kedvező helyzet bizonyára így fog maradni az elkövetkezendő 3-4 évben.

Török András
a Bizottság elnöke

A Nemzeti Kulturális Alap 1998. évi költségvetése*

Kollégium	1998. évi bázis	1998. évi változás	1998. évi keret	Az éves kereten belüli céltámogatások
Folyóiratkiadási	119	51	170	
Fotóművészeti	54	6	60	
Iparművészeti	100	25	125	Építészeti könyvek és folyóiratok támogatása
Irodalmi és Könyv	147	33	180	Könyves folyóiratpályázat, nagyösszegű projektek
Képzőművészeti	171	19	190	
Könyvtári	103	15	118	
Közművelődési	177	38	215	Szakmai eszközberendezésre
Levéltári	76		76	
Mozgóképfilm	199,9	20,1	220	Egy első nagyjátékfilmre
Múzeumi	127,7	2,3	130	A Kultúra és Turizmus pályázatból 35 M Ft
Népművészeti	67	10	77	MAMI Néptáncosok Szakmai Háza 10 M Ft
Színházi	191	29	220	Strukturális támogatás stúdió-társulásoknak: 30 M Ft
Táncművészeti	108,6	1,4	110	
Zenei	155,5	14,5	170	Vidéki fesztiválokra
Digitális Kultúra (ad hoc)	10	15	25	
Miniszteri keret				
	191	119	310	Az első félévben 155 M Ft használható fel
Egyéb céltámogatások:				
Fókuszban a gyermek pályázat	-	150	150	A keret szétosztása később, az első félévi bevételek ismeretében
Hazai fesztiválok pályázat	-	100	100	További 100 M Ft kötelezettségvállalás lehetséges 1999-re
Múzeum/Könyvtár/Levéltár pályázat	-	30	30	Feltétel: 10-10 M Ft a kollégiumoktól (II. félévben)
Budapesti Filharmonikusok Társasága Zenekarának támogatása	10	10	20	
Hungária Express rendezvény	-	40	40	
Magyar-román kulturális esemény	28	-14	14	
Kultúra és Turizmus, NKA-OIB pályázat	100	50	150	Zenei, fotós, múzeumi témákkal
Kulturális Reklám pályázat (NKA-MARS)	-	100	100	Tartalék, döntés később
Összesen	2135,7	864,3	3000	Az Igazgatósággal együtt 3203 M Ft

* A költségvetésről az NKA Bizottsága 1997. december 8-i ülésén döntött.

Budapest, 1997. december 11.

*Török András s. k.,
a Bizottság elnöke*